

CEM SULTAN'IN *CEMŞİD U HURŞİD*'İ ÇEVİRME NEDENLERİNE DAİR BİR DEĞERLENDİRME: EJDERHAYI ÖLDÜREN KİM?

SOME THOUGHTS ON WHY CEM SULTAN CHOSE TO TRANSLATE THE *CEMŞİD U HURŞİD*: WHO KILLED THE DRAGON?

Sibel KOCAER*

ÖZ: Osmanlı hanedanının dünya çapında tanınan şehzadesi Cem Sultan (öl. 1495), taht mücadelesini kaybeden şehzadeler arasında sultan olmaya en çok yaklaşmış Osmanlı şehzadesidir. Karakteri ve karizmasının getirdiği başarılar sayesinde hükümdarlık yolunda çevresindekilerden büyük destek görmüş, tahta çıkması engellenmiş olsa da sultan olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, 'Sultan' unvanıyla anılan tek Osmanlı şehzadesidir. Babası Fatih Sultan Mehmed'in (öl. 1481) ölümünden sonra hayatı tamamen değişmiş, Avrupa'daki esaret yılları başlamıştır. Cem Sultan'ın esaret yılları, sadece Osmanlı sarayının değil, Avrupa krallıklarının da politik gündemini belirlemiştir. Bu makalenin odağında, Cem Sultan'ın tahta çıkmaya hazırlandığı yıllarda, 1478 yılında Farsçadan Türkçeye çevirdiği, kendisinin *Âyât-ı Uşşâk* adını verdiği, akademik çalışmalarda *Cemşid u Hurşid* adıyla tanınan mesnevisi vardır. Çevirinin kaynak metni Selmân-ı Sâvecî'nin (öl. 1376) *Cemşid u Hurşid* adlı mesnevisidir. Cem Sultan'ın *Cemşid u Hurşid*'i çevirdiği yıllar, Konya ve Karaman bölgesinin idarecisi olduğu ve edebiyata olan ilgisi nedeniyle çevresinde kendisini seven bir şair topluluğunun olduğu yıllardır. Bu şairlerin bazıları Avrupa'daki esaret yıllarında dahi Cem Sultan'ın yanından ayrılmamıştır. Cem Sultan, içeriği ve göndermeleri dönemin siyasi olaylarıyla ilişkili olan *Saltuknâme*'nin (1473-1480) de hamisidir. Siyasi çekişmelerin ve savaşların arasında taht adaylığını güçlendirmeye çalıştığı bir dönemde Cem Sultan'ın *Cemşid u Hurşid*'i çevirmiş olması dikkat çekici ve düşündürücüdür. Bu makalede, *Cemşid u Hurşid* mesnevisi, mütercimi Cem Sultan'ın şehzade kimliği doğrultusunda değerlendirilecektir. Kaynak metinden farklı bir şekilde, çeviri metinde *Cemşid*'in ejderhayı öldürdüğü beyitler 41 beyitlik ayrı bir bölüm oluşturur. Cem Sultan'ın yeniden yazdığı ejderhayı öldürme epizodu örneğiyle bu makale, bir Osmanlı şehzadesinin çevirmek için bu mesneviyi seçmiş olmasının muhtemel nedenlerini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Cem Sultan, *Cemşid u Hurşid*, *Saltuknâme*, *Şahnâme*, ejderha.

ABSTRACT: *The Ottoman Sultan Cem (d. 1495), who is well-known worldwide, almost beat the rival to the throne, but failed. However, compared to other Ottoman princes, he was the closest to victory. Although he was prevented from ascending the throne, through his character, charisma and achievements he gained the support of those around him and was accepted as sultan by his supporters. Because of this, he is the only Ottoman prince who can claim the title 'Sultan'. After the death of his father Mehmed II (d. 1481) his life changed dramatically with the start of his years in captivity. His captivity had a major effect on the political agenda of both the*

* Dr. Öğretim Üyesi – Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Mütercim ve Tercümanlık Bölümü / Bandırma-Balıkesir – skocaer@bandirma.edu.tr
(Orcid: 0000-0003-2024-6350)

This article was checked by Turnitin.

Ottoman State and European kingdoms. This article focuses on the Âyât-ı Uşşâk (1478) by Cem Sultan, which is the Turkish translation of the Cemşîd u Hurşîd by Selmân-ı Sâvecî (d. 1376). The original work is in Persian, and the translated work is also referred to as Cemşîd u Hurşîd in academic studies. Cem Sultan was the governor of the Konya and Karaman region when he translated the Cemşîd u Hurşîd. Owing to his great interest in literature, he was often accompanied by an admiring group of poets, and some of them accompanied him during his stay in Europe as well. Cem Sultan was also the patron of the Saltuknâme (1473-1480), which closely mirrors the political events of its time. The fact that he translated the Cemşîd u Hurşîd, at a time when he was trying to strengthen his power amidst political struggles and wars, makes this work stand out and thought provoking. This article will examine Cemşîd u Hurşîd with a particular focus on the princely identity of its translator, Cem Sultan. Unlike the original work, its translation includes a separate chapter on the killing of the dragon by Cemşîd, and it consists of 41 couplets. Looking closely at the episode on the killing of the dragon, which was rewritten by Cem Sultan, this article addresses the possible reasons why an Ottoman prince should choose to translate the Cemşîd u Hurşîd.

Keywords: Cem Sultan, Cemşîd u Hurşîd, Saltuknâme, Shahnama, dragon.

Giriş

Şehzade Cem, akademik çalışmalarda sıkça kullanılan adıyla Cem Sultan (öl. 1495), hem kendi çağında hem de günümüzde imparatorluk sınırlarını aşan ünüyle Osmanlı hanedanının en tanınan şehzadeleri arasındadır. Kısa ömründe sadece Osmanlı sarayının gündemini belirlemekle kalmamış, Avrupa krallıklarının da politik gündemini belirlemiş, bu durum kendisine uzun süren esaret yılları ve hazin bir ölüm getirmiştir. Bu nedenle, akademik çalışmalarda ve popüler kültürde Cem Sultan ile ilişkili konular genellikle onun hayat hikâyesi ve Avrupa'daki esaret yılları hakkındadır. Öte yandan, babası Fatih Sultan Mehmed (öl. 1481) zamanındaki şehzadelik yılları, bu karanlık zamanların aksine parlak ve umut doludur. Bu yıllar, aynı zamanda Cem Sultan'ın edebiyat ile doğrudan ilgilendiği ve bizzat şair kimliğiyle edebî metin üretiminin içinde yer aldığı yıllardır.

Klasik edebiyat ile ilgili çalışmalarda sıkça yer verildiği üzere, Osmanlı sultanlarının çeşitli mahlaslarla şiir yazdıkları ve divan oluşturdukları bilinmektedir. Bunun yanında, padişahlar, hanedan mensupları veya babüssaade ağası gibi saraydaki nüfuzlu kişiler, şairlerin ve sanatçıların hamiliğini yaparak hem telif hem de tercüme eserlerin üretimini desteklemiştir. Benzer şekilde, Cem Sultan da kendi şairliğinin yanında çevresindeki şairleri ve sanatçıları desteklemiş ve bulunduğu yerlerde edebiyat açısından zengin sosyal çevreler oluşmuştur. Bununla birlikte, divan sahibi hanedan üyelerinden farklı olarak, Cem Sultan aynı zamanda bir mütercimdir. Fars edebiyatının meşhur şairi Selmân-ı Sâvecî'nin (öl. 1376) *Cemşîd u Hurşîd* adlı mesnevisi 1478 yılında Cem Sultan tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Klasik edebiyat araştırmalarında bir mesnevi çevirisi incelenirken öncelikle onun edebî yönleri tanımlanmaya çalışılır ve hem mesnevinin

mütercimi hem de hitap kitlesi açısından çevrilen mesnevinin konusu ve kurgusu öncelikli araştırma başlıkları arasında yer alır. Bu başlıklar, Cem Sultan'ın çevirdiği *Cemşîd u Hurşîd* için de geçerlidir, fakat mütercim kimliği, tahta aday bir şehzade oluşu, bu mesneviyi dönemindeki diğer mesnevilerden ayırır. Her metin (sözlü/yazılı) hitap kitlesine yönelik olarak bünyesinde belirli ideolojiler ve amaçlar barındırır. Söz konusu metin yönetici sınıftan birisi tarafından yazılmışsa, politik amaçlar daha da belirginleşir ve önem kazanır. Bu makalede, *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisi, mütercimi Cem Sultan'ın şehzade kimliği doğrultusunda değerlendirilecektir. Makalenin odağında, Cemşîd'in iki başlı ejderhayı nasıl öldürdüğünü anlatan bölüm vardır. Bu bölüm örneğinde, yirmili yaşlarının başında ve taht adayı bir Osmanlı şehzadesi olan Cem Sultan'ın çevirmek için bu mesneviyi seçmiş olmasının muhtemel nedenleri incelenecektir.

Cem Sultan ve *Cemşîd u Hurşîd* Çevirisi

1459'da Edirne'de doğan şehzade Cem, Fatih Sultan Mehmed'in üçüncü oğludur. 1469 yılında sancakbeyi olarak Kastamonu'ya gönderilir ve 1473 yılında Uzun Hasan'a karşı çıkılan sefer sırasında Edirne'de görevlendirilir. Karaman valisi olan şehzade Mustafa, Otlukbeli Savaşı sonrası aniden vefat edince onun yerine Karaman valisi olarak görevlendirilir. 1474 yılının aralık ayında Karaman'a gelir, şairleri ve sanatçıları desteklemesiyle daha sonraları Cem Şairleri adıyla tanınacak olan bir edebiyat çevresi oluşur. Yedi yıl süren sancak beyliği süresince, devam eden şehzade eğitiminin yanında av eğlencelerine, içki meclislerine ve edebiyat sohbetlerine katılır. Selmân-ı Sâvecî'nin *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisini de bu dönemde, 1478 yılında Türkçeye çevirir. Babası Fatih Sultan Mehmed'in 1481 yılındaki ölümü sonrası hayatı tersine döner ve 1482 yılında Rodos'a gidişiyile Avrupa'daki esaret hayatı başlar. On üç yıl süren esaret sonrası, şaibeli bir şekilde 1495 yılında İtalya'da hayatını kaybeder (Aynur, 2000; Horata, 2000; İpekten, 1996: 165-169; Karabıyık ve Memet, 2018; Kafadar, 2017; Karadeniz, 2015; Kut, 1993; Şakiroğlu, 1993; URL-1; URL-2).

Dönemin kaynakları ve sonrasında yapılan akademik araştırmalar, Karaman ve Konya halkının Cem Sultan'a sevgisinden bahsederler. Karaman'ı yeniden imar ettirmiş olması bunun en önemli nedenlerinden birisi olarak gösterilir. Bununla birlikte, özellikle Karamanoğlu Kasım Bey ile Cem Sultan arasındaki dikkat çekici dostluk aralarında başka bağlar olduğuna dair sorular sorulmasına neden olmuş ve Cem Sultan'ın Karaman Beyliği'ni Kasım Bey'e iade etme ihtimali bunun en makul nedeni olarak düşünülmüştür (Kafadar, 2017; Karadeniz, 2015). Konya ve Karaman'da şehzade Cem'in yanında olan şairlerin bir kısmı ömrünün sonuna kadar onun yanından ayrılmamış ve Avrupa'da onunla birlikte esir hayatı yaşamışlardır. Kaynakların belirttiğine göre Avrupa'ya gittiğinde Cem Sultan'ın yanında kırka yakın kişi vardır, bunların altı tanesi şairdir. Akademik çalışmalarda, bu şairlerin esir şehzadenin yanından

ayrılmalarının tek sebebinin aralarındaki dostluk olması gerektiğine dikkat çekilir, çünkü bu durumu hâmilik/patronaj ilişkisi ile açıklamak mümkün değildir (Aynur, 2000; Horata, 2000; İpekten, 1996: 165-169; Karabiyik ve Memet, 2018).

Cem Sultan bir Türkçe bir de Farsça divan kaleme almıştır. *Cemşîd u Hurşîd* çevirisinden başka bir de *Fâlnâme-i Reyhân-ı Cem Sultan* adıyla neşredilmiş olan kısa bir mesnevisi vardır. Edebî eserleri ile ilgili yapılan akademik çalışmalar genellikle Cem Sultan'ın Türkçe divanı ve bu divanda yer almayan şiirleri hakkındadır (Örneğin: Babaarslan, 2020; Yavuz 2009). *Cemşîd u Hurşîd* ise dönemin mesnevilerini veya mesnevilerdeki kahraman tiplerini araştıran akademik çalışmalara konu olmuştur (Gökcan, 2011; Polat Aktaş, 2021). Bilindiği üzere, çeviri eserler ile ilgili akademik çalışmalarda çeviri metnin kaynak metin ile olan ilişkisi önemli bir araştırma konusudur. Osmanlı dönemindeki çeviri faaliyetleri söz konusu olduğunda, bizzat yazarları tarafından *terceme/tercüme* olarak tanıtılan bazı erek metinler ile bunların kaynak metinleri arasında ciddi farklar olabilmekte ve bu eserler, günümüzün çeviri anlayışı doğrultusunda bir tercüme değil telif eser olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada akla gelen ilk soru şudur: Cem Sultan'ın çevirdiği *Cemşîd u Hurşîd* kaynak metin ile ne kadar benzerdir? Mevcut akademik çalışmalar içinde bu soruya cevap arayan tek bir çalışma vardır (Yazar, 2018). Yazar, çalışmasında *Cemşîd u Hurşîd*'in tamamını incelemez, sadece belirli bölümlerine odaklanır, fakat çevirinin bütününe yönelik yaptığı değerlendirmesinde, Cem Sultan'ın kaynak metindeki hikâyeyi değiştirmedesine dikkat çeker.

Cemşîd u Hurşîd, adının da işaret ettiği üzere, iki kahramanlı bir aşk hikâyesidir. Mesnevinin hem Selmân-ı Sâveci tarafından Celâyirli hükümdarı I. Üveys için 1361 yılında yazılan aslı hem de sonraki yüzyıllarda yapılan çevirileri, bir şehzade olan Cemşîd'in âşık olduğu Hurşîd'e kavuşmak için çektiği zorlukları ve yolculukları sırasında başından geçen maceraları anlatır. Mesnevinin başında, Çin fağfurunun oğlu olan Cemşîd, rüyasında bir saray görür ve bu sarayın içindeki güzele âşık olur. Cemşîd'in âşık olduğu güzel, Rum kayserinin kızı Hurşîd'dir. Cemşîd, babasını ikna edemeyince dostu Mihrâb ile birlikte rüyasında görüp âşık olduğu güzeli bulmak için yola çıkar. Yolculuk sırasında karşılıklarına türlü engeller çıkar, bunların bazıları olağanüstü varlıklarla mücadeleleri içerir. Örneğin, Cemşîd önce bir ejderhayı sonra da bir devi öldürür. Mesnevinin sonunda, Cemşîd Hurşîd ile evlenir, Çin'e döner ve babasından sonra tahtın sahibi olur. (Aksoy, 1993; Cem Sultan, 2000). Metin bu yönüyle, *şehzade ısknâmeleri* (Tezcan, 2011; Tezcan, 2016) olarak tanımlanan mesnevi geleneğinin bir parçasıdır. Bu gruptaki mesneviler, şehzadelerin eğitimini amaçlayan ve aynı zamanda aşk yolunda aşılacak zorluklar üzerinden şehzadelerin eğitim sürecini öyküleyen metinlerdir. Ayrıca, *Cemşîd u Hurşîd* yapı itibarıyla İslam öncesi Fars edebiyatının en eski hikâyelerinden olan *Vîs u Râmîn*'in bir devamıdır (Cross, 2018) ve hatta, bu mesnevide Vîs ile Râmîn'in çocuklarının adı Cemşîd ve Hurşîd'dir (Taghizadehsonuz, 2016: 14).

Cem Sultan'ın *Cemşîd u Hurşîd* çevirisinin günümüzde bilinen iki nüshası vardır. Kütahya Vâhid Paşa Kütüphanesi, nr. 1666'da kayıtlı olan nüsha eksiktir ve sayfalarının yerleri karışıktır. Diğer nüsha Ankara İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde nr. 18.464'te kayıtlıdır. Akademik çalışmalarda *Cemşîd u Hurşîd* olarak anılan bu mesneviye Cem Sultan tarafından verilen ad *Âyât-ı Uşşâk*'tır. *Cemşîd u Hurşîd* ise Cem Sultan tarafından mesnevinin lakabı olarak tanıtılır (Aksoy, 1993; Cem Sultan, 2000). Cem Sultan'dan önce Ahmedî (öl. 1412/13) de Selmân-ı Sâvecî'nin *Cemşîd u Hurşîd*'ini çevirmiştir. Akademik çalışmalar, Ahmedî'nin çevirisinin telif niteliğinde olduğuna dikkat çekerler (Aksoy, 1993). Ahmedî'nin *Cemşîd u Hurşîd* çevirisi kaynak metin ile karşılaştırılarak incelemiştir (Ördek, 2017).

Bu makale kapsamında seçilen epizotlar, Cemşîd'in bir dağdaki ejderhayı öldürmesini, arkasından başka bir dağda yaşayan bir devi öldürmesini ve gemisinin parçalanarak ıssız bir adaya düşmesi sonucunda bu adadan bir perinin saç teli yardımıyla kurtulmasını öykülemektedir. Bu epizotlar mesnevide arka arkaya bir bütünlük oluştururlar. Kaynak metinden farklı olarak Cem Sultan'ın *Cemşîd u Hurşîd*'inde ejdarhanın öldürüldüğü epizot ayrı bir başlık altında ayrı bir bölüm olarak yazılmıştır. Birbiriyle ilişkili bu üç bölümün olay örgüsü şu şekildedir: Cemşîd ile Mihrâb yolda giderlerken karşılırlarına yeşil bir köşk çıkar. Cemşîd bu yerin neresi olduğunu Mihrâb'a sorar. Köşk, periler sultanının sarayıdır ve uçan kuşların her biri birer peridir. Perilerin sultanı Hürzâd, görür görmez Cemşîd'e âşık olur, fakat bir peri ile bir insanın birbirine eş olması mümkün olmayacağı için Cemşîd ile kardeş olmaya karar verir. İşret meclisi kurulur, hep beraber eğlenirler. Hürzâd, kardeşi olarak gördüğü Cemşîd'e saçından üç tel verir ve başı darda kaldığı zaman bu saç tellerinden birisini yakmasını söyler. Cemşîd ve Mihrâb oradan ayrılıp yollarına devam ederler, yolda karşılırlarına büyük bir dağ çıkar. Bu dağda iki başlı bir ejderha yaşamaktadır. Mihrâb her ne kadar dönelim dese de Cemşîd onu dinlemez ve ejderhayı öldürmek üzere dağa gider, ejderhayı öldürür. Dağı geçmeleri altı gün sürer, dağın arkasından karşılırlarına büyük bir şehir çıkar. Bu şehir devlerin şahı Ekvân'ın şehridir. Cemşîd devi de öldürür, iki arkadaş yollarına devam ederler ve Rum denizinin sahiline varırlar. Bu sahilde deniz yolculukları başlar, iki arkadaş beraber denize açılırlar ve iki ay yol gittikten sonra gemileri fırtınaya yakalanır. Cemşîd tutunduğu bir tahta ile denizde üç gün sürüklendikten sonra meyve ağaçlarıyla dolu ıssız bir adaya çıkar. Adadan kurtulmak için Hürzâd'ın vermiş olduğu üç saç telinden birisini yakar. Daha önce karşılaştığı perilerden Nâzperverd gelir, denize seslenir ve denizden bir at çıkar. Cemşîd uçan ata binerek denizi geçer ve Rum ülkesine varır (Cem Sultan, 2000: 112-136).

İçine düştüğü zor durumdan Cemşîd'in kurtulmasını sağlayan saç teli ve bunu yakarak yardım çağırması bu hikâyeyi en eski Farsça kaynaklara bağlar. Firdevsî'nin *Şahnâme*'indeki hikâyeler yakılan bir tüyle çağrılan yardım hikâyeleri arasında en ünlüleridir. Esasen bu hikâyeler, *Şahnâme*'nin içinde dağınık durumdadır. *Şahnâme*'de kurtarıcı olan bir peri değil

Sîmurg'dur ve zor duruma düşünce yakması için kendi tüylerini Zâl'e verir. Beyaz saçlı ve çirkin doğması nedeniyle babası Sâm tarafından dağa terk edilen Zâl, dağda Sîmurg tarafından büyütülür. Oğlu büyüdükten sonra yaşadığını öğrenen Sâm onu almak üzere dağa gider. Zâl, Sîmurg'dan ayrılmak istemez, fakat babasının yanına gitmesi kendisi için daha iyi olaktır, bu nedenle oradan ayrılmak zorunda kalır. Sîmurg, ayrılırken Zâl'e kendi tüylerinden verir, *Şahnâme*'nin ilerleyen bölümlerinde Zâl iki kez bu tüyleri yakarak Sîmurg'u yardıma çağırır. Sîmurg, ilk gelişinde Zâl'in oğlu Rüstem'in doğumuna yardım eder, ikincisinde ise İsfendiyar tarafından dört okla vurulan Rüstem'in yaralarını iyileştirir (Firdevsî, 2009: 154-159; Firdevsî 2016: 247-251).

Cemşîd u Hurşîd'deki saç telini veren peri ile *Şahnâme*'deki Sîmurg esasen aynı varlıklardır. *Cemşîd u Hurşîd*'de, perilerin birer uçan kuş olduğu açıkça belirtilir. Her iki metin de İran şahlarının hikâyelerini anlatmaktadır ve aralarındaki bu metinlerarası ilişkiler olağandır. Bununla birlikte, *Şahnâme* hikayelerinin Osmanlı coğrafyasında da dolaşımında olduğu, hanedan mensuplarının şiirlerinde veya padişahlara yazılan şiirlerde, *Şahnâme*'de kahramanlıkları anlatılan İran şahlarının adlarının anıldığı bilinmektedir. Osmanlı sultanları bu şiirlerde, İskender başta olmak üzere İran şahları ile kıyaslanmış ve onlardan üstün oldukları vurgulanmıştır. Bu nedenle, Cem Sultan'ın, tahta çıkmaya hazırlanan bir şehzade olarak, padişah imgesi ve kahramanlık ile ilişkili bu mesnevîde anlatılan hikâyeleri kendisine yakın bulması ve bunları çevirmek istemesi tarihsel bağlam içinde uygun bir tavidir.

Ejderha Öldüren Kahramanlar, Cemşîd ve Cem Sultan

Cemşîd, sadece iki kahramanlı bir aşk mesnevisinin ana kahramanı değildir. Cemşîd'in mesnevîdeki özellikleri ve Mihrâb ile birlikte çıktıkları yolda başlarından geçen maceralar, yazıldığı dönemde ve öncesinde yazılmış aşk mesnevîlerinde benzerleri olan, genelgeçer ve sıradan hikâyelerin birer parçasıdır, fakat tüm bu benzerlikleri ve tekrarları sıradan olmaktan çıkaran, Cemşîd'in adının, kökeni çok eski zamanlara dayanan güçlü göndermesidir. Bilindiği üzere Cemşîd, efsanevi ve çok ünlü İran hükümdarının adıdır.

Parlak, aydınlık ve ışık anlamlarına gelen *şîd* sözcüğünün Cem'e eklenmesi ile ilgili çeşitli rivayetler vardır. Bir rivayete göre, güzel yüzlü oluşu nedeniyle Cem'e *Şîd* lakabı verilmiştir. Bir rivayete göre Cem, *ay* anlamına gelir, bir rivayete göre ise *ikiz, aynı anda doğan* anlamına gelir. Tüm rivayetlerde Cemşîd, ışık ve güneş ile ilişkili ve hatta özdeştir. Bazı kaynaklarda yedi yüz yıl, *Şahnâme*'de ise altı yüz yıl tahtta kaldığı anlatılır. Tahtta kaldığı sürede cinler, devler, kuşlar, periler ve insanlar üzerinde hüküm sürmüş, adaletle hükmetmiş, fakat sahip olduğu güç kendisini kibre düşürünce cezalandırılmıştır. İnsanlara bu dünyada bilmedikleri ne varsa Cemşîd'in öğrettiği rivayet edilir. Örneğin, tıp ilmini kuran, savaş aletlerini ilk kez kullanan, ilk hamamı yaptıran, demiri ilk kez eriten, şarabı bulan

Cemşîd'dir. Hakimiyeti altındaki devleri çeşitli binaların yapımında çalıştırmıştır. Nevruz, Cemşîd ile özdeşleşmiştir. Ayrıca, İskender, Hızır ve Hz. Süleyman da Cemşîd ile özdeşleştirilmiştir, bu nedenle hikâyeler birbirine karışmıştır. Cemşîd'in de Hz. Süleyman'ın tahtı gibi havada hareket eden tahtı olduğu, kuşların bu tahtın çevresinde durduğu, yedi köşeli bir kadeh yaptırdığı ve bu sayede olan biten her şeyden haberdar olduğu rivayet edilir. *Şahnâme*, Cemşîd'den İran'ın ilk hükümdarı olarak bahseder. En bilgili ve en güçlü hükümdar olan Cemşîd, kendi heykellerini yaptırıp insanlardan bu heykellere tapmalarını isteyince, hayatındaki *parlak* günler biter, ona itaat edenler yanından ayrılır ve askerleri İran'ı terk ederek başka bir hükümdarın yanına giderler. Bu yeni hükümdar, *Şahnâme*'de "ejderha yapılı" olarak betimlenir. Ejderha ile özdeşleştirilen bu hükümdar, iki omzundan da yılanlar çıkan Dahhâk'tir. Tahtını kaybeden Cemşîd, uzun bir süre saklanmayı başarır, fakat sonunda Dahhâk Cemşîd'i bulur ve öldürür. (Albayrak, 1983; Firdevsî, 2009: 68-78; Yıldırım, 2015: 204-211)

Firdevsî'nin anlattığı en bilgili ve güçlü efsanevi İran hükümdarı ile Selmân-ı Sâvecî'nin mesnevisinin baş kahramanı Cemşîd arasındaki çağrışımlar açıktır. Bu makale için asıl dikkat çekici olan ise, Cem Sultan'ın da kendi adıyla bu çağrışımların bir parçası olmasıdır: İlk İran hükümdarı Cem'den Sâvecî'nin Cem'ine, oradan da hem çevirdiği eser hem de adı sayesinde Cem Sultan'ın kendisine uzanan güçlü bir tarihsel bağ kurulmaktadır. Bu noktada, şu soru ön plana çıkar: Bu bağlantıyı kurarken Cem Sultan mesnevinin içeriğine müdahale etmiş midir? Diğer bir ifadeyle, tahtın güçlü adaylarından birisi olarak babası Fatih Sultan Mehmed'e ithaf ettiği bu eserinde, Cem Sultan, kendi karizmasını *parlatmak* için Cemşîd'in maceralarında veya bunların öykülenişinde değişiklikler yapmış mıdır?

Selmân-ı Sâvecî'nin *Cemşîd u Hurşîd*'inde, Cemşîd'in Rum ülkesine doğru yola çıktığı yerde birbirini takip eden üç bölüm vardır. Bunların ilki "Cemşîd'in Periler Ülkesinden Rum'a Yönelmesi" başlığını taşır (Sakaroğlu, 2015: 113-117). Bunun hemen arkasından "Devin Cemşîd Eliyle Ölmesi" başlıklı bölüm gelir ve iki kısa ara sonrasında "Cemşîd ve Deniz Yolculuğu" başlıklı ayrı bir bölüm daha yer alır (118-124). Cemşîd'in ejderhayı öldürdüğü epizot, Sâvecî'de ayrı bir bölümde anlatılmaz, "Cemşîd'in Periler Ülkesinden Rum'a Yönelmesi" başlıklı bölümün altında anlatılıp geçilir. Bu bölümde, Cemşîd'in ejdarhayı nasıl öldürdüğünü Sâvecî şu şekilde anlatır:

Melik, üzerindeki yılanla iki başlı ejderhaya yakınlaştı.

Hemen geyik derisi kemendine getirdi. Yılan tabiatıyla elinden sıçırıyordu.

Okun ucundaki elmasın çevikliği mühresini deldi. [Yılan] Ondan dolayı çok fazla döndü, kıvrandı o zaman öfkelenildi.

[Ejderhanın alevli] Kükreyişleri, Cemşîd'i hedefledi. Onu kendisine çekti sonra ağzını açtı.

Melik zümrüt renkli oku aldı. Zümrüt renkli [zehirli] yılanla muradına erdi. (Sakaroğlu, 2015: 115-116)

Görüldüğü üzere, Sâvecî, ne ejderhayı ne de Cemşîd'i abartmadan, Cemşîd'in kahramanlığı üzerinde durmadan, bu epizotu birkaç cümlelik bir ayrıntıymış gibi anlatır ve geçer. Cemşîd'in ejderhayı öldürmesi sonucu yaşanan sevinç de aynı şekilde kısaca anlatılır:

Ordunun komutanları onun ayağına kapandılar. Baştanbaşa elini öptüler.

[Melik'e] Seb'al-Mesânî'yi okudular. Onu, Kelîmu'llâh-ı sâni olarak çağırdılar.

Oradan mutlu ve sevinçli olarak hareket ettiler. O dağda altı gün ilerlediler.

(Sakaroğlu, 2015: 116)

Cem Sultan'ın çevirisinde ise ejderha öldürme epizotu için ayrı bir bölüm açılmıştır. "Eçderhâ Küşten-i Cemşîd" başlığını taşıyan bu bölüm, 41 beyitten oluşur. Bununla birlikte, Sâvecî'nin mesnevisinde yer alan "Cemşîd'in Periler Ülkesinden Rum'a Yönelmesi" başlıklı bölümün karşılığı Cem Sultan'ın çevirisinde "Peydâ Şuden-i Râh-ı Merz-i Rûm" başlığıyla yer alır. Öyleyse, Sâvecî'nin eserinde ejderha için ayrı bir bölüm yer almazken, Cem Sultan, "Cemşîd'in Periler Ülkesinden Rum'a Yönelmesi" başlıklı bölümün içinde yer alan bu epizotu almış ve "Eçderhâ Küşten-i Cemşîd" başlığıyla ayrı bir bölüme taşımıştır. Bu durum, doğrudan Cem Sultan'ın bu epizota atfettiği önem ile ilgili olmalıdır.

Ejderha öldürme epizotu Cem Sultan'ın çevirisinde şu şekilde başlar:

*Çü şubh oldu hemân dem şâh Cemşîd
Nigârın añdı cândan oldu nevmîd*

*Çü gönline irişdi şevk-i yâri
Hemân dem terk kıldı ol diyârı*

*Vedâ' idüp perî gitdi çü şâhî
Hemân dem şâh kıldı 'azm-i râhı*

*Şehenşeh gider iken zâr u şeydâ
Şehüñ gözine bir tağ oldu peydâ (Cem Sultan, 2000: 120)*

Cemşîd, periler şahı Hûrzâd'dan sihirli saç tellerini aldıktan sonra karşısına çıkan ilk engel yüce bir dağda yaşayan iki başlı yenilmez ejderha olur. Mihrâb'ın geri dönme uyarısına rağmen onu dinlemez ve yoluna devam eder. Ejderhanın yanına gelince ordusunu ejderhanın karşısına dizer ve askerlerine saldırmaların emreder. Bunu gören ejderha öfkelenir, askerlerin üzerine hamle yapar. Askerler korkarlar, fakat Cemşîd korkmadan ve herhangi bir yardıma ihtiyaç duymadan tek başına ejderhayı yener:

*Çü eçderhâ şehüñ cündini gördi
Kakıyup kuyruğunu yire vurdu*

*Hemân ol leşkere eyledi hamle
Görüp havf itdi leşker anı cümle*

*Çü şeh gördi ol iki başlu eçdehâyı
Muķārın itdi añā sehm-i belâyı*

*Eline aldı şeh tîr ü kemānı
Ol eçderhādan ister ki ala cānı*

*Uzatdı çün kemān u tîre şeh dest
Gelüben gez kulağa bağladı şest*

*Çekibeni kulağa kol uzatdı
Gözedüp eçdehâyı ol uz atdı*

*Dokınup deldi peykān mühresini
Kızıl kıana boyadı çehresini*

*Hurüş idüp yüzün Cemşîd'e tutdı
Kaķımak birle şāha hamle itdi*

*Şehenşeh aluban eline şemşîr
Muķābil oldu eçderhāya çün şîr*

*Ele tîg-i zümürrüd-fām aldı
Zümürrüdle eçdehādan kām aldı*

*Çü bir tîg urdı eçderhāya ol hān
Tamām oluban işi oldu bî-cān (Cem Sultan, 2000: 121-122)*

Görüldüğü üzere, kaynak metin olan Sâvecî'nin *Cemşîd u Hurşîd*'inden farklı olarak, Cem Sultan ejderha öldürme epizotunu ayrı bir bölümde detaylandırarak yazmış ve böylece, Cemşîd'in kahramanlığını vurgulayarak, onun ejderhayı nasıl öldürdüğünü ince ince anlatmıştır. Sâvecî'nin metninde olduğu gibi Cem Sultan'ın çevirisinde de askerlerin ve ejderhadan korkanların sevinçleri anlatılır. Ejderhayı öldürme sahnesinde olduğu gibi, sevinçlerin ifade edildiği sahne de Cem Sultan'da daha ayrıntılı ve uzundur. Bununla birlikte, her iki metnin de kesiştiği ortak bir içerik vardır:

*Ol eçder başına üşdi kamusı
Şehüñ ayağına düşdi kamusı*

*Bu hod seb'u'l-mesānîdür didiler
Kelîmu'llāh-ı sānîdür didiler*

*Gelüp Mihrāb didi şāha iy şāh
Hemîşe kuvvetüñ artursun Allāh*

*amumuz olmiş idük amla amnk
Bi-amdi'llh ki sen kılduñ ferank
Ber--ber olmadı saa cü eder
Hemişe saa olsun aernler (Cem Sultan, 2000: 123)*

Bu beyitlerde şah kelimesine yapılan vurgu, çevresindekilerin şahı takdir etmeleri ve kuvvetinin artması için ona dua etmeleri dikkat çekicidir. Çeviride şah szcüunun kullanılması ve vurgulanması, *ahnme*'deki ilk İran şahı Cemşid ile Sveci'nin Cemşid'i ve Cem Sultan'ın Cemşid'i arasında bir ba kurar ve böylece, Cem Sultan, kendi adını da *ahnme*'deki Cemşid'le ilişkilendirmiş olur. Bununla birlikte, *ahnme*'deki Cemşid ejderhayla özdeşleştirilen Dahhk tarafından ldürölürken, *Cemşid u Hurşid*'de Cemşid'in ejderhayı ldürmesi, Cem Sultan'ın ise bunu detaylı ve vurgulu bir şekilde anlatması kendi şehzade kimliği açısından göze çarpan ve dikkate değer bir ayrıntıdır.

Öte yandan, ejderha öldürme epizotu Sveci'nin Cemşid'ine özgü bir hikye değildir. Akademik çalışmalarda dikkat çekildiği üzere, ejderha, Asya ve Avrupa mitlerinde farklı özellikleriyle yer alan en eski mitik varlıklardan bir tanesidir. Her ne kadar *Cemşid u Hurşid* mesnevisinde Cemşid'in kahramanlık göstermesine yarayan, *kimsenin yenededii dışman* imgesiyle yer alsa da ejderhanın kendisinden yardım istenen kutsal bir varlık ve hatta tanrının kendisi olduğu mitik gelenekler vardır. Ejderhanın olumlu ve olumsuz göndermelerini anlayabilmek için Asya mitolojisi bir bütün hlinde önemlidir. Mitik anlatıların ilerleyen dönemlerinde ejderhanın dışmanı temsil etmesi ve ejderhanın ldürölmesiyle kahramanın cesaretinin ve gücünün kanıtlanması Anadolu coğrafyasında yaygın bir tema hline gelmiştir (Çoruhlu, 2019: 53-81; Kuehn, 2014; Pancarolu, 2004; Zhao, 1989).

Smurg'un kanadındaki tüyler örneğinde olduğu gibi ejderha öldürme hikyeleri de *ahnme*'de mevcuttur. Üstelik bu hikyeler sayıca daha fazladır. Bunların bilinenlerinden bir tanesi, İşkender'in bir hile ile yüksek ve erişilmez dada yaşayan korkunç ejderhayı ldürmesidir. Bu ejderha, koca azından ateşler püskürten ve zehrinin etkisi aya bile erişebilen, kimsenin karşısına çıkmaya cesaret edemeyeceği bir ejderhadır. Bu hikye Cemşid'in kahramanlık hikyesinden farklıdır, İşkender ejderhayı kılıç gücüyle veya okla değil, hile ile yener (Firdevs, 2016: 416-418).

ahnme'deki ikinci hikye, yenilmez şah İşfendiyr'ın ejderhayı nasıl öldürdüğünü anlatır. Bu hikyede İşfendiyr, ejderhayı ne sadece hileyle ne de sadece kılıçla yener, hem aklını hem de fiziksel gücünü kullanır. İşkender'in karşısına çıkan ejderhaya benzer şekilde bu ejderha da korkunçtur ve azından ateşler çıkmaktadır. Bedeni bir kaya gibi sert, cüsesi bir da gibi heybetli ve çok uzun kuyruklu bu ejderha, İşfendiyr'ın kılıç darbeleriyle beyni parçalanarak ölür (Firdevs, 2016: 160-161). *ahnme*'deki bir diğer hikye ise Sm'ın hikyesidir. Ts şehrinde pençesinden kimsenin kaamadıı bir ejderha vardır, nefesiyle havada uçan

akbabaların kanatlarını yakabilir ve kocaman bir fili kuyruğuyla tutup yutabilir. Sâm bu ejderhayı kılıç darbeleriyle öldürür. Ayrıca, bir de başı göklere eren korkunç bir dev vardır. Sâm, bu devi de kılıcıyla yaralar ve öldürür (Firdevsî, 2016: 220).

Bu örneklerde görüldüğü üzere, Cem Sultan'ın *Cemşîd u Hurşîd*'deki ejderha öldürme epizotunda yaptığı değişiklikleri anlayabilmek için öncelikle *Şahnâme*'deki İran şahlarının hikâyelerini anlamak gereklidir. Geçmiş şahların hikâyeleri bir bütün hâlinde okunduğunda, Cem Sultan'ın bu içerikte bir mesneviyi neden çevirdiği ve babası Fatih Sultan Mehmed'e sunduğu anlaşılır hâle gelir. Okunan, çevrilen ve sunulan bir masal kitabı değil, Cemşîd karakteri altında eski İran şahlarının kahramanlıklarıdır.

Cemşîd karakterinin Cem Sultan dönemindeki alımlanışını günümüz okurlarına daha açık ve anlaşılır hâle getirecek diğer bir metin ise *Saltuknâme*'dir. Ebû'l-Hayr-i Rûmî tarafından belirtildiğine göre, şehzade Cem 1473 yılında Edirne'de kaldığı sırada bir tekkede duyduğu Saltuk hikâyelerinin yazıya geçirilmesini emreder ve yedi yıl süren bir derleme süreci sonunda bu hikâyeler bir bütün hâlinde kitaplaştırılır (Ebû'l-Hayr-i Rûmî, 1988). Cem Sultan'ın isteğiyle yazılan ve şekillenen bu derlemede, tıpkı İran şahlarının hikâyelerinde olduğu gibi, Saltuk, ejderha öldürerek kahramanlık gösterir, fakat bu kitapta tek kahraman kendisi olduğu için birbirine benzeyen epizotlarda çok sayıda ejderha öldürür. Bunlardan bir tanesi Kaf dağı yolculuğu sırasında yaşanır, Saltuk, altı tane okla ejderhayı öldürür (126). Başka bir epizotta, on yedi yıldır yedi dağ arasında yatan bir ejderha vardır. Burada yaşayanlar Saltuk'tan yardım isterler ve kendisinin şanını duyduklarını, daha önce ejderhalar öldürmüş olduğunu bildiklerini söylerler. Saltuk oku ve yayıyla ejderhayı öldürür ve şöyle der: “*İy kavm! Ben Kûh-ı Kâf'da niçe ejderler öldürdüm ve Rûm'da dahî helâk eyledüm velî bu kadar 'azîm büyük cânâvar görmedüm.*” (307-309). Diğer bir epizotta ise karşısına çıkan ejderhayı taşla öldürür (365-366).

Bu örneklerde görüldüğü üzere, Saltuk ve Cemşîd, ejderha öldürerek kahramanlık gösterme hikâyelerinde birbiriyle örtüşen iki karakterdir. İki metin arasındaki en temel fark, Cemşîd bir şehzade iken Saltuk'un Anadolu ve Rumeli'deki fetihleri temsil eden bir gazi derviş olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, iki metnin hitap kitlesi birbirinden ayrı görünür. *Cemşîd u Hurşîd* bir şehzade tarafından çevrilmiş ve padişaha sunulmuş bir metin iken *Saltuknâme* Cem Sultan'ın gazi ve derviş çevrelere hitap etme kaygısıyla yazdırıldığı, Cemal Kafadar'ın tanımlamasıyla “son derece siyasi bir metin”dir (Kafadar, 2017: 53). Kafadar, Cem Sultan'ın *Saltuknâme* ile ilişkisini anlamlandırabilmek için şu önemli soruyu sorar: “Cem Sultan, Sarı Saltuk menkıbesi etrafında teşekkül etmiş gazi anlatıları derlemesinin hamiliğini neden üstlenmişti?” ve cevabında, *Saltuknâme*'deki gazilerin tahta çıkma yolunda Cem Sultan'ın “destekçilerinin kim olduğunu ifade [ettiğini]” belirtir (Kafadar, 2019: 271-275). Öte yandan, metinsel bağlar açısından değerlendirildiğinde, *Cemşîd u Hurşîd* ve *Şahnâme* arasındaki bağlara ve

sürekliliğe benzer şekilde, *Saltuknâme* de *Şahnâme* geleneği ve onun arkasından şekillenen ikincil Fars destanlarıyla ilişkilidir (Dedes, 1996: 26-40). Bu durumda, her ne kadar ilk bakışta hitap kitleleri ayırmış gibi görünse de, Cem Sultan'ın derletip yazdırdığı ve çevirdiği birbirine yakın tarihli bu metinler, beslendikleri kaynaklar açısından ortak kaynaklarda birleşmekte ve bu kaynaklarda yüzyıllardır anlatılagelen bilindik ve tanıdık motif ve epizotlarla yenilmez kahraman imgesini yeniden ve yeniden üretmektedirler. Hedefi İstanbul'u fethetmiş bir padişahın yerine geçmek olan yirmili yaşlarının başındaki şehzade Cem için ise, bu imge, kendi karizmasını daha da güçlendirmek ve parlatmak için önemli bir araç olarak durmaktadır.

Sonuç

Bir kahramanın ejderhaları veya devleri öldürmesi dünya genelindeki mitik hikâyelerde ve kahramanlık anlatılarında sıkça karşılaşılan yaygın bir konudur. Bu makale kapsamında, Cem Sultan'ın çevirdiği *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisinde yer alan Cemşîd'in iki başlı ejderhayı öldürdüğü epizot incelenmiş ve kendi döneminde bilinen onca mesnevinin arasından Cem Sultan'ın çevirmek için neden farklı bir mesneviyi değil de *Cemşîd u Hurşîd*'i seçmiş olabileceği sorusuna cevap aranmıştır. Bir kahramanlık göstergesi olan ejderha öldürme hikâyesinin Osmanlı sarayı için önemli bir metin olan *Şahnâme*'deki eski İran şahlarının kahramanlık hikâyeleri ile ilişkisi bu epizotu taht adayı bir şehzade için önemli konuma getirmiş olmalıdır. Çevirisinde Cem Sultan'ın bu epizotu ayrı bir başlık altında aktarmış olması bu bağlamda değerlendirilmelidir. Ayrıca, *Şahnâme*'deki en bilge şah olan ve hükmü sadece insanlara değil, hayvanlara, devlere ve diğer olağanüstü varlıklara da geçen Cemşîd'in adının bu mesnevide temsil edilmesi, aynı adı taşıyan Cem Sultan'ın bu mesneviyi seçmesini sağlayan önemli etkenlerden birisi olmalıdır. *Cemşîd u Hurşîd* ile Cem Sultan'ın yakın tarihlerde derletip yazdırdığı *Saltuknâme* birlikte okunduğunda, hem Cemşîd'in hem de gazileri temsil eden Saltuk'un ejderha öldürme hikâyelerinin Cem Sultan'ın oluşturmak istediği, *geleceğin Osmanlı sultanı olan kahraman şehzade* imgesi ile örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda, kuyruğunu yere vururarak ağzından ateşler saçan korkunç ejderhayı korkusuzca öldüren ve kendisine dualar edilerek kahramanlığı övülen şah, Cem Sultan'ın ayrı bir başlık altında anlattığı epizotta kendisini imliyor görünmektedir. Detaylı bir saptama ve değerlendirme için, Ahmedî'nin *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisinin kaynak metin ile olan karşılaştırmalı incelemesine benzer şekilde, Cem Sultan'ın çevirisi de kaynak metin ile karşılaştırmalı bir şekilde ve yakın okuma yöntemiyle incelenmelidir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

Albayrak, N. (1983). Cem. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, 279-280, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Aksoy, H. (1993). Cemşîd ü Hurşîd. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, 342-343, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aynur, H. (2000). Cem şairleri. *İlmî Araştırmalar*, 9, 33-43.
- Babaarslan, G. (2020). Cem Sultan'ın *Türkçe Divanı*'nda bulunmayan bazı şiirleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 24/2, 55-116.
- Cem Sultan (2000). *Cemşîd u Hurşîd*. (Haz. Adnan İnce), Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Cross, C. (2018). The lives and afterlives of Vis and Râmin. *Iranian Studies*, Vol. 51, No. 4, 517-556.
- Çoruhlu, Y. (2019). *Türk sanatında hayvan sembolizmi I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Dedes, Y. (1996). *Battalname – Introduction, English translation, Turkish transcription, commentary and facsimile (Part 1: Introduction and English Translation)*. Cambridge, MA: Harvard University.
- Ebû'l-Hayr-i Rûmî (1988). *Saltuk-nâme I*. (Haz. Şükrü Halûk Akalın), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Firdevsî (2009). *Şahnâme*. (Çev.: Necati Lugal), İstanbul: Kabcacı.
- Firdevsî (2016). *Şahnâme II*. (Çev.: Nimet Yıldırım), İstanbul: Kabcacı.
- Gökcan Türkdoğan, M. (2011). Aşk mesnevileri ve gazellerdeki sevgili imajına dair bir karşılaştırma. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 111-124.
- Horata, O. (2000). Cem şairleri: Bir kader birliğinin anatomisi. *Bilig*, 15, 91-109.
- İnalcık, H. (2015). *Has-bağçede 'Ays u Tarab: Nedîmler şâirler mutrîbler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- İpekten, H. (1996). *Divan edebiyatında edebî muhitler*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Karabıyık, E. - Memet, A. M. (2018). Cem Sultan'ın muhiti ve Cem şairleri. *Cem Sultan ve Dönemi*, (Ed.: B. Kemikli - O. Kocatürk), 93-101, Bursa: Osmangazi Belediyesi.
- Kafadar, C. (2017). Cem Sultan-Bayezid mücadelesinin öteki yüzü. (Röportaj: Kansu Şarman), *Atlas Tarih*, S. 48, Ağustos – Eylül, 48-61.
- Kafadar, C. (2019). *İki cihan âresinde: Osmanlı Devletinin kuruluşu*. İstanbul: Metis.
- Karadeniz, H. B. (2015). Karaman sürgünleri (1467-1474). *Belleten*, 79 (284), 73-104.
- Kuehn, S. (2014). The dragon fighter: The influence of Zoroastrian ideas on Judaeo-Christian and Islamic iconography. *ARAM*, 26, 63-97.
- Kut, G. (1993). Cem Sultan. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, 284-286, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ördek, Ş. (2017). *Cemşîd ü Hurşîd mesnevileri ve Ahmedî ile Selmân-ı Sâvecî'nin Cemşîd ü Hurşîd mesnevilerinin mukayesesi*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Pancaroğlu, O. (2004). The itinerant dragon-slayer: Forging paths of image and identity in Medieval Anatolia. *Gesta*, 43, 151-164.

- Polat Aktaş, N. (2021). Cemşîd'in yolculuğu: "Cemşîd ü Hurşîd" mesnevîsinin Joseph Campbell'in monomit kuramına göre incelenmesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (4), 1901-1921.
- Sakaroğlu, D. (2015). *Selmân-ı Sâvecî'nin Cemşîdi Hurşîd'i*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şakiroğlu, M. (1993). Cem Sultan. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, 283-284, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Taghizadehzonuz, R. (2016). *'İşknâme (Ferruh u Hümâ) mesnevisinde sevgililerin "ilk âşık olma" motifinin İran aşk mesnevileriyle karşılaştırılması*. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tezcan, N. (2011). Osmanlı-Türk edebiyatında aşk mesnevilerini şövalye aşkı bağlamında okumak. *Frankofoni*, 23, 121-133.
- Tezcan, N. (2016). Kurmacanın kurmacası: Aşk mesnevilerinin kurgusu bağlamında Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk'ı*. *Divan Edebiyatına Yeniden Bakış*, 25-38, İstanbul: Yapı Kredi.
- Yavuz, K. (2011). Frengistan'da ağlayan bir şair: Ölümünün 515. Yılında Cem Sultan. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 40, 271-308.
- Yazar, S. (2018). Bir tercüme metni olarak Cem Sultan'ın Cemşîd u Hurşîd mesnevisine dair bazı dikkatler. *Cem Sultan ve Dönemi*, (Ed.: B. Kemikli-O. Kocatürk), 139-1169, Bursa: Osmangazi Belediyesi.
- Yıldırım, N. (2015). *Fars mitolojisi sözlüğü*. İstanbul: Kabalıcı.
- Zhao, Q. (1989). Chinese mythology in the context of hydraulic society. *Asian Folklore Studies*, vol. 48, no. 2, 231-246.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: İnalçık, H. Djem. *Encyclopedia of Islam, 2nd Edition* (Ed.: P. Bearman - T. Bianquis - C. E. Bosworth - E. J. van Donzel - W. P. Heinrichs). https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-2/djem-SIM_2062?s.num=0&s.f.s2_parent=s.f.book.encyclopaedia-of-islam-2&s.q=djem (Erişim: 15.02.2022)
- URL-2: Vatin, N. Cem. *Encyclopedia of Islam, Three* (Ed.: K. Fleet-G. Krämer - D. Matringe - J. Nawas - E. Rowson), https://referenceworksbrillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-3/*-COM_24384 (Erişim: 15.02.2022)

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.